

Vivian Boland OP
Domonkos nevelés

© A szöveg a szerző szellemi tulajdona

©A magyar fordítás az Árpád-házi Szent Margitról Nevezett Domonkos Nővérek
szellemi tulajdona
(Ford: Szabó Ráhel OP)

***A 2018. Október 12-én,
a kőszegi domonkos iskola 150 éves jubileuma alkalmából mondott beszéd***

Domonkos felismerése, intuíciója

Ahhoz, hogy megértsük a domonkos nevelés sajátosságait, érdemes először Szent Domonkosra néznünk, hogy megértsük, hogy ő maga hogyan vetette bele magát a tanításba és a tanulásba. Domonkos élete akkor állt mindenestül a feje tetejére, amikor a 13. század elején Dél-Franciaországban megrázó erővel tapasztalta meg az albigens eretnenség jelenlétét. Az albigens eretnenség csupán az egyik formája volt annak a sajátos irányzatnak, amely mindig ott leselkedik a kereszténység határain, s amely a fizikai és anyagi világ befeketítésével igyekszik spiritualizálni az emberi és keresztény életet. Ez az irányzat aláássa, sőt, megveti a testet, a házasságot, a szexualitást, elhomályosítja Isten Fiának megtestesülését, Krisztusnak a szentségekben való állandó jelenlétét, elutasítja a testet, ami az Egyház, annak nyilvánvaló gyengeségével és korlátaival, hiszen minden testnek megvannak a határai és gyengeségei.

Domonkos első felismerése tehát az volt, hogy meg kell védeni a teremtett fizikai világ jóságát, rá kell mutatni Istennek a teremtéssel és a megváltással kapcsolatos terve közötti összefüggésekre, valamint, hogy meg kell győzni az embereket a természet és az ész megbízhatóságáról. Ez a domonkos nevelés első sajátos vonása: a természet értelmes voltába és az emberi értelem megbízhatóságába vetett bizalom. Ha azért bízhatunk a természetben és az értelemben, mert a szerető Isten kezéből kaptuk őket, akkor magát az embert is bizalom illeti meg, hiszen ugyanezen kezekből származik, és arra hivatott, hogy Isten örök országában részesüljön az isteni életben. A domonkos nevelés egy másik kulcsfontosságú jellemzője tehát máris világos: Domonkos bízott az embereken, bízott a bennük munkálkodó értelemben és felfogóképességben, s bízott a Szentlélek működésében, amely megvilágít és megerősít minden embert, aki őszintén keresi az igazságot.

Tanulás, beszélgetés, vita

Domonkos saját tanítási módszerének középpontjában a közös tanulás, beszélgetés és megvitatás állt. Az albigens eretnenségre adott válasza kezdetektől fogva közösségi válasz volt. A későbbi domonkos generációk egyik nagy alakja, Nagy Szent Albert beszél az igazság közös keresésének örömről. Amikor Domonkos elküldte első tanítványait Európa egyetemi központjaiba, elsősorban tanulni küldte őket. Már az első (írott) forrásokban is láthatjuk, hogy az első domonkosokban ott élt a tanítás állandó igénye és vágya. A Rend első házai mind iskolák voltak. Mindegyiknek megvoltak a maga tanárai, akiket „lektornak”, felolvasóknak hívtak, s akiknek előadásait nem csak a környéken élő emberek hallgatták, hanem az adott rendház testvérei is, akik számára a folyamatos tanulás kötelező volt. Mindig van mit

megismerni és megérteni a világról, az emberi életről és tapasztalatról, valamint az isteni kinyilatkoztatásról.

Domonkost számtalanszor láthatjuk beszélgetni. Mint tudjuk, Toulouseban egyszer egy fogadóssal egy egész éjszakát átvitázott az albigensek tanairól és az Egyház hiteles tanításáról. Püspökével, Diegoval részt vett egy rendkívül fontos, ciszterci pápai küldöttekkel folytatott vitán. Ezeket a küldötteket a pápa kérte fel, hogy vezessék az eretnekséggel szembeni prédikációs kampányt. Ám küldetésük kudarcba fulladt, mert módszerük nem állt összhangban az evangéliummal. Ők ugyanis a hatalom és a gazdagság meggyőző erejére támaszkodtak. Diego és Domonkos felismerte, hogy vissza kell térniük a legnagyobb tanítóhoz, Jézushoz, és a tanítványok szétküldésekor adott intelmeit kell szem előtt tartani: egyszerűség és szegénység, testvériség és bizalom, szüntelen tanulás és szemlélődés.

Domonkos és társai formálisabb és élesebb vitákban is részt vettek, amelyekben a résztvevők érveit több szempontból, nem utolsó sorban a közvélemény szempontjából is mérlegre tették. Ezek a viták néha jól sikerültek a prédikátorok új csapatának, néha kevésbé jól. De az előttük álló út világos volt: az evangélium újszerű hirdetése, vagy ha tetszik, új evangelizáció, amelyben a tanulást és a prédikálást a közös imaéletbe és szemlélődésbe ágyazva gyakorolták.

Szent Tamás Domonkos nyomában

(Egyes szerzők) már többször rámutattak, hogy az Egyház nagy karizmatikus szentjeinek küldetését gyakran más nagy alakok is kísérték, akiknek feladata abban állt, hogy a karizmatikus személy intuícióinak és felismeréseinek filozófiai és teológiai kifejezést biztosítson. XVI. Benedek sok évvel ezelőtt beszélt erről, és példaként Egyiptomi Szent Antalt és életrajzíróját, Alexandriai Szent Atanázt, Szent Ferencet és Bonaventurát, valamint Domonkost és Aquinói Tamást hozta fel példaként.

A domonkos nevelésen elmélkedve nagy a kísértés, hogy Aquinóin Tamással kezdjük (és fejezzük be!) gondolatmenetünket, de azt hiszem, fontos, hogy előbb Szent Domonkosra irányítsuk a figyelmünket, és felidézzük azt az eredeti és forrásként szolgáló felismerést, amely életre hívta a Rendet, amihez később Tamás oly elszántan csatlakozott. Tamás rámutatott valami nagyon fontos dologra a prédikáló testvérek életében és küldetésében, és saját, rendkívüli adottságait ennek az életnek és küldetésnek a szolgálatába állította. Damian Byrne, a Rend korábbi mesterének szavaival élve: „Aquinói Tamás zseniális módon vitte tovább Domonkos alapvető elképzelését, ő tágította ki a Rendben a teológiaoktatás alapjait Arisztotelész filozófiájának tanulmányozása révén, amely egyrészt segített neki intellektuálisan is megalapozni a teremtés jóságának teológiáját, másrészt elutasítani a dualizmust”. (*A tanulás szerepe a Rendben*, 1991. máj. 25-én írt levél).

Tamás a tanításról

Amikor Tamás a *Summában* (*A Teológia Foglalatá*) a tanításról beszél, ezt olyan ponton teszi, ami kicsit meglepőnek tűnhet. Vagyis akkor foglalkozik ezzel a kérdéssel, amikor azt tárgyalja, hogy az egyes teremtmények milyen módon tudnak együttműködni Istennel a teremtés kormányzásában. A teremtett világban vannak értelmes, szabad, Isten képére és hasonlatosságára alkotott teremtmények, akik képesek megérteni az igazságot, a jót választani és értékelni a szépséget. Az ember is ilyen teremtmény (meg az angyalok is). A nevelés/oktatás általában azt a folyamatot jelenti, amelynek során egyes emberek másokat tanítanak, tudást

osztanak meg velük, segítik őket a megértésben és abban, hogy ezt a tudást és ismeretet az emberi fejlődés szolgálatába állítsák.

Tamás szemében a tanár munkája hasonló az orvoséhoz. Amint az orvos nem tudja megadni a testnek az egészséget, s csak kívülről, általa javasolt gyógyszerekkel, beavatkozásokkal tudja segíteni a gyógyulást, úgy a tanár sem tud a diák helyett megérteni, csak kívülről tudja segíteni, azokkal a különböző képességeivel és gyakorlatokkal, amelyeket pedagógiai munkája során alkalmaz. Bizonyos dolgokhoz nincs szükségünk tanárra, mert magunktól is rájövünk. Más dolgokhoz azonban segítségre, olyan emberekre van szükségünk, akik elvezetnek az ismeretek forrásához, akik elmagyarázzák, hogyan értsük meg a dolgokat, és ha szükséges, megmutatják, hogyan csináljunk valamit.

Tamásnak minden, a nevelésről szóló munkájában jelen van a konkrét emberi személy képességei és méltósága iránti mély tisztelet. A tanítás és a tanulás igazi és teremtő munka, hiszen olyan dolgokat hív létre a világban, amelyek előtte nem léteztek. A tanítás nem azt jelenti, hogy megmártózzunk valami közös ismeretben, vagy megnyitunk egy csatornát, amiből árad a tudás. A tanulás és a tanítás ennél sokkal gazdagabb tevékenységek, amelyek igazi változást eszközölnék ki a világban, és éppen ezért az Isten képére és hasonlatosságára alkotott teremtmények sajátossága. Ennek a teremtménynek nem csupán értelmi képessége és szabadsága van, hanem kezdeményezőképesége és kreativitása is. Sok tanár úgy érzi, a legnagyobb öröm számukra az, ha látják, hogy tanítványaik túlszárnyalták őket, és képességeik, találékonyságuk révén új dolgokat hoztak a világba. Honnét van mindez? A diák saját képességeiből, a természet és a kegyelem ajándékaiból, ugyanakkor mindezt a tanár könnyítette meg, motiválta és segítette elő.

A tanár adottságai: jelek, kérdések, szeretet

Tamásnak a pedagógiáról, tanítási módszerekről vallott felfogását a következő mondattal foglalhatjuk össze: „*Állítsd a képzeletet az értelem szolgálatába*”. A teremtett világ iránti szeretethez, amely Szent Domonkos felismeréséből ered, hozzátartozik az az – Arisztotelész filozófiájával alátámasztott – meggyőződés, hogy minden emberi megismerés az érzékeléssel kezdődik, és mindig arra támaszkodik. A legmagasabb szintű filozófiai, sőt teológiai felismerések is mindig az ember legegyszerűbb tevékenységein alapulnak: látás, hallás, tapintás, emlékezet és képzelet. Minden tanár ismeri ezt az alapvető igazságot. Ahhoz, hogy valamit elmagyarázzunk, illusztrálni kell egy történettel, egy képpel, jellel, szimbólummal, valamivel, ami megszólítja az érzékszerveket vagy a képzeletet, s így értelmi megértésünk fejlődni tud.

A legnagyobb tanítók, mondja Tamás, úgy tanítanak, hogy megfelelő jeleket használnak, jól illusztrálják azt, amit szeretnének megérteni a diákjaikkal. Vagyis odaillo történeteket, megfelelő képeket, jó képi / fizikai megjelenítést választanak, különösen akkor, amikor valami elvont dolgot tanítanak. A jó tanárok továbbá jó kérdéseket, a lehető legjobb kérdéseket teszik fel. A tanulókat többnyire úgy képzeljük el, hogy ők azok, akik kérdeznek, és fontos is, hogy kérdéseikre időt szánjunk. Minden kérdést tiszteletben kell tartani. Emlékszem, egyszer az egyik tanárom az iskolában azt mondta, hogy nincs hülye kérdés, csak hülye válasz van. De a tanárnak az is feladata, hogy jó kérdéseket tegyen fel, jobbat, mint amit a diákjai tesznek fel. A tanulók értelmét nagyon hatékonyan tudjuk motiválni zavarba ejtő, nehéz, ellentmondásos, rejtvénytartó kérdésekkel.

A tanárnak azonban a jó szemléltetés és a jó kérdések mellett szeretnie is kell azokat, akiket tanít. Egy jól ismert angol domonkos, Vincent McNabb rendszeresen prédikált nyilvánosan Londonban, bárkivel és mindenkivel részt vett beszélgetésekben és vitákban. Egyszer, amikor egy domonkos csoporthoz beszélt, ezt mondta: „ha nem szeretitek azokat, akiknek prédikáltok, akkor inkább hallgassatok, tünjetek el és magatoknak prédikáljatok”. A tanítással is hasonló a helyzet. Ha nem szeretjük azokat, akiket tanítunk, akkor jobb, ha fogjuk az aktatászkánkat, lelépünk, és valami más munka után nézünk. Egy másik mondatot, amit szintén sosem felejték el, az egyik domonkos testvér mondta nekem, amikor, csaknem negyven évvel ezelőtt, tanítani kezdtem: „Ne felejtse el, mondta, te elsősorban nem teológiát tanítasz, hanem embereket”.

A legnagyobb tanító mindenki közül

A sikeres tanításhoz ez egy nagyon fontos szempont, sok más gyakorlati vonatkozással együtt. Amikor Tamás végül felteszi a kérdést: „szóval, ki a legjobb tanító mind között?”, majd megválaszolja: „a názáreti Jézus”, ennek a minősítésnek a háttérében a már említett kritériumok állnak: jelek, kérdések és szeretet; ezek a tanár technikái vagy módszerei, és senkit nem találunk az emberiség történetében, aki jobban alkalmazta volna ezeket, mint Jézus. A másik dobogós Szókratész lenne, aki a pogány világ legnagyobb tanítója volt. És ne felejtjük el, hogy egyikük sem írt könyveket. Közvetlenül tanítványaik szívébe írtak, mondja Tamás, és ez sokkal hatékonyabb, mint papírra írni (vagy, mondhatnánk, képernyőre vagy számítógépre). A Jézus által használt jelek a példabeszédek és a csodák: ezek által értette meg tanítványaival azt, amit tanítani akart nekik. A kérdései motiválók voltak és provokálta a gondolataikat: „ti mit gondoltok rólam, ki vagyok?”; „mit kívánsz, mit tegyek veled?”; „Ti is el akartok menni?”. És természetesen senki nincs, aki úgy szerette volna a tanítványait, mint Jézus szerette.

Mindez a kereszten állt össze, mondja Tamás, és nem ő az egyetlen, aki azt mondja, hogy minden fontos dolgot, amit csak tudnunk kell, Jézus keresztyéből, a kereszty tudományából (*scientia crucis*) tanuljuk meg. Jézus a kereszten adja tanítványainak és az egész világnak örök időkre a legerőteljesebb jelet, a legparadoxonabb kérdést, miközben az Atya és az emberek iránti lehető legnagyobb szeretetet nyilatkoztatja ki. Tamás Szent Ágostont idézi, aki azt mondja, hogy Jézus olyan a kereszten, mint a tanár a katedrán (*sicut magister in cathedra*). Krisztus keresztye a mai napig zavarba ejti a világot, s miközben az étellel kapcsolatos legfontosabb kérdést teszi fel, a legragyogóbb jelet mutatja fel előttünk, s a legmélyebb szeretetbe vonz minket.

Domonkos oktatási intézmények

Az elmúlt 800 évben a domonkosok több száz oktatási intézményt alapítottak és vezettek. Mind a mai napig, szerte a világban található olyan egyetemek és főiskolák, akadémiák és iskolák, kutatási és oktatási központok, ahol domonkos férfiak és nők irodai munkát végeznek (?), tanárként vagy lelkészként. Aztán ott vannak még magának a Rendnek a tanulmányi házai, ahol főleg filozófiával és teológiával foglalkoznak, illetve vannak olyan központok, ahol magas akadémiai, ill. intellektuális szintű szakirányú kutatásokat folytatnak. Vannak iskolák siketek számára iskolája, s ez olyan terület, ahol a domonkos nővérek igazi úttörőnek számítottak szerte a világban; vannak iskolák a szegények és a különböző speciális igényű gyermekek számára; és vannak szakiskolák, amelyek a fiatalokat nemcsak a munkájukhoz szükséges ismereteik és képességeik fejlesztésében segítik, hanem annak a közösségnek az építésében is, amelyhez tartoznak.

Az ezeket a kutatásokat, a tanulást és az oktatást meghatározó alapelvek tulajdonképpen a bizalom és a szeretet. Ezeket az alapelveket láthatjuk Domonkos elképzelésében, valamint abban is, ahogyan Tamás ezt az elképzelést intellektuális oldalról is kidolgozta. Jelen van mindenekelőtt az Istenbe és az Isten teremtésének igazságába, értelmes voltába és koherenciájába vetett bizalom. Egy helyen Tamás azt mondja, hogy az igazság erős, és semmi nem tud fölé kerekedni. Ez a meggyőződés magyarázatot ad arra a nyitottságra s bátorságra, amellyel Tamás minden szöveghez és érveléshez hozzáállt, nem félve semmiféle utánajárástól vagy konklúziótól, mert az igazság objektív valóság és ez az, amit mindenki szeretne megismerni.

Ez a bizalom vonatkozik arra is, hogy az emberi értelem képes megismerni az igazságot. Semmi értelme tanárnak lenni, ha nincs meg bennünk ez a kettős bizalom: magába az igazságba mint objektív és felfogható valóságba vett bizalom, valamint az abba vetett bizalom, hogy az ember képes az igazság megismerésében és megértésében növekedni. A felismert igazságnak engedelmessé válnunk kell, függetlenül attól, hogy a természettudományos igazságokhoz hasonlóan többféleképpen bizonyítást nyert-e (vagy sem), vagy szavahihető tanúk adták át nekünk olyan különböző módokon, amelyeknek köszönhetően minden másfajta tudás eljut hozzánk.

A bizalom mellett a másik alapelv a szeretet, amely az Evangélium szívéét képezi és amely – amint erre teremtett voltunk nap mint nap emlékeztet –, az a valóság vagy tapasztalat, amelyben legmélyebb kiteljesedésünket kell keresnünk. Tanítás akkor történik, amikor mind az igazságot, mind az embereket szeretjük. Jézust ezt szavaival és példájával tanította. Szeretetünknek nem szabad határt szabni, mint ahogy igazságkeresésünket sem szabad korlátozni. Ki a felebarátom? Mindannyian ismerjük a választ, amit Jézus ad erre a kérdésre. A jó / az irgalmas szamaritánus példáján keresztül tanított meg minket felismerni, hogy minden szükségben lévő ember a felebarátunk, mindenki, aki barátsággal, testvéri lelkülettel vagy együttműködően fordul felénk.

Az oktatás domonkos megközelítése tehát elsősorban teológiai szemléletű. Ám az is teológiai meggyőződés, hogy az emberi értelem képes eljutni az igazság ismeretére. Egy teológiai látásmód felvázolása akár fenyegetőnek is tűnhet az értelem függetlensége, a szabad intellektuális keresés számára. De sajátos értelemben véve mégsem az. Az oktatás domonkos megközelítését úgy is értelmezhetjük, mint keresztény humanizmust, amelyben hit és értelem az a két szárny, amelyek elsegítenek minket a megismerésre és az igazságra, és amelyek szavakkal nehezen leírható harmóniában működnek együtt, de amit a gyakorlatban mégis felismerhetünk. Ez a megközelítés tiszteletben tartja mind a hitet, mind az értelmet. Értékeli a tanítást, de értékeli a kutatást és a bizonyítást is. A domonkos megközelítésben a hit és az értelem nem az ismeret egymással szemben álló forrásai. Sokkal inkább kiegészítik egymást, az értelem a hit ölében mélyebben átfogja és megérti azt, amit hiszünk, ugyanakkor a hit az értelem segítségével kiszélesíti és megerősíti az értelemnek a megismert igazságba vetett bizalmát.